ASPECTE ALE SATULUI BUCOVINEAN ÎN CONDICILE CRONICALE

ELENA-LUMINIȚA MARTINIUC

Anul 1889 însemna pentru preoții ortodocşi bucovineni o nouă obligație pastorală impusă de către mitropolitul Silvestru Morariu-Andrievici. Dacă toate celelalte obligații erau impuse de Curtea de la Viena sau erau dictate de interese mai mult sau mai puțin obscure, de această dată interesele erau doar pentru a se păstra peste veacuri fapte, evenimente, întâmplări peste care, de obicei, se aşterne praful uitării. Privită cu oarecare reticență, această obligație şi-a atins scopul, în condicile cronicale fiind consemnate de-a lungul vremii istoria localității, viața parohiei, evenimente politice, demografice, sociale, culturale etc.

Aceste condici cuprind însemnări făcute de preotul paroh şi poartă amprenta personalității şi culturii acestuia. De asemenea, condicile cronicale constituie izvoare de istorie locală, ineditul acestor informații venind din faptul că ele au rămas nealterate şi reflectă spiritul românilor bucovineni confruntați cu ocupația austriacă, colonizările masive şi afirmarea culturii şi a spiritualității româneşti.

Deşi a fost percepută, la început, ca încă o corvoadă, ținerea acestei condici şi-a atins scopul, iar istoricul interesat de accederea la noi izvoare istoriografice găseşte uneori şi aici informații utile, uneori inedite.

Importanța consemnării evenimentelor este surprinsă de către preotul paroh de la Solca care notează că „fiecare cronică e o filă din istoria țării”[1]. Informațiile surprinse în condicile cronicale sunt variate, pornind de la întemierea satului până la informații de ordin astronomic. În condicile cercetate de noi observăm că preoții care au făcut însemnările erau destul de bine informați în ceea ce priveşte evenimentele externe pe care nu numai că le-au amintit, ci le-au şi analizat[2].

[1] Arhiva Parohiei Ortodoxe Solca, *Condica cronicală*, p. 15.

[2] [În armonie cu preocupările în domeniu, apărute în România după evenimentele din 1989, redacția periodicului „Analele Bucovinei” acordă importanță istoriei locale şi îndeosebi condicilor parohiale din Bucovina istorică, intitulate şi „condici cronicale”, care sunt introduse în bisericile şi mănăstirile ortodoxe din Bucovina începând cu anul 1890, după model occidental. Câțiva dintre colaboratorii „Analelor Bucovinei” publică, de-a lungul timpului, studii valoroase pe această temă. În ordine cronologică, acestea sunt: Ion Popescu-Sireteanu, *Siretul la sfârşitul sec. al XIX-lea şi prima jumătate a sec. al XX-lea după o cronică parohială şi după izvoare contemporane*, în volumul *Siretul – vatră de istorie şi cultură românească*, Iaşi, Editura Omnia, 1994, p. 115–127; Mihai Iacobescu, *Condicile cronicale – izvoare istorice pentru reconstituirea unor realități din trecutul Bucovinei*, în

Analele Bucovinei, **XX**, *2* (41), p. – , Bucureşti, 2013

BDD-A32942 © 2013 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:59 UTC)

Am considerat necesar să structurăm toate aceste informații astfel:

1) Viața satului bucovinean şi frământările sale;
2) Demografie;
3) Şcoala – factor de iluminare a poporenilor;
4) Societățile culturale – mijloc de răspândire a civilizației;
5) Agricultura şi informațiile meteorologice.

Pentru a nu afecta valoarea de document de limbă, coloratura regională şi arhaică a acestor „condici cronicale", aflate, cu puține excepții, încă în manuscris, am păstrat, pe cât posibil, particularitățile fonetice, lexicale şi gramaticale ale graiului bucovinean, conservate elocvent şi în paginile condicilor parohiale din zona Rădăuților. Peste tot, însă, normele de ortografie şi de punctuație sunt cele impuse de Academia Română şi în vigoare astăzi.

1) Viața satului bucovinean şi frământările sale

„Codrul Cosminului", serie nouă, Analele ştiințifice ale Universității „Ştefan cel Mare" din Suceava, seria Istorie, nr. 8–9 (18–19), 2002–2003, Suceava, Editura Universității, 2004, p. 229–235. Istoricul sucevean Mihai Iacobescu valorifică aici două cronici parohiale din Bucovina: *Condica cronicală a parohiei Solca* şi *Condica cronicală a parohiei Pârteştii de Jos.* Tot el face referiri la cronicile parohiale din Bucovina şi în cartea sa *30 de zile în „Siberia". Căutând arhivele Bucovinei*, Iaşi, Editura Junimea, 2004, în capitolul IX, *În universul lumii rurale de odinioară*, p. 168–215, unde reproduce obligațiile parohului din *Prospectul* trimis parohiilor, în anul 1890. Vasile Diacon publică lucrarea *Cronicile Suhei bucovinene*, vol. I–II, Iaşi, Editura Tipo Moldova, Seria „Monografii bucovinene", 2005. În volumul al II-lea, destinat anexelor, el tipăreşte integral şase cronici parohiale din Bucovina, fiind singurul istoric care face acest lucru, oferind cercetării ştiințifice, cu onestitate, noi izvoare istoriografice: *Condica cronicală a parochiei ortodox-orientale Gemine cu atinențele ei Ostra şi Slătioara, începând cu anul de la Christos 1890*, p. 15–67; *Condica cronicală a espositurei parochiale Negrileasa*, p. 68–106; *Condica cronicală a parohiei Bucşoaia cu filiala Frasin*, p. 107–242; *Condica cronicală a expositurei parochiale ort. or. în Ostra, lângă Stulpicani, din archiepiscopia ort. or. a Bucovinei*, p. 243–303; *Condica cronicală a parohiei ortodox române Doroteia*, p. 304–324; *Cronica parohială Slătioara*, p. 325–335. Preocupat de cercetarea zonei din perspectiva „istoriei totale", Vasile Diacon valorifică, de asemenea, condicile de stare civilă: – condicile mitricale sau protocoalele de mitrice (pentru născuți, cununați şi morți), introduse în Bucovina, prin Patentul împărătesc din 20 februarie 1784, începând cu 1 mai 1784; – condicile vestirilor şi ale cununaților; – conscripțiile sau recensămintele parohiale de dinainte de 1918, introduse în Bucovina, ca obligație a preotului paroh, prin *Plan zur Regulierung des geistlichen Kirchen und Schulwesens*, din 29 aprilie 1786 etc. În spiritul orientării programatice a Institutului „Bucovina" al Academiei Române,Vasile I. Schipor, secretarul de redacție al periodicului „Analele Bucovinei", publică un amplu documentar, *Condicile parohiale din Bucovina* (I), în „Analele Bucovinei", anul XIV, nr. 1 (28) [ianuarie–iunie] 2007, p. 207–251. Documentarul, nemențional de autoarea studiului pe care îl publicăm în acest tom, republică integral şase documente privind introducerea „condicilor cronicale" în Bucovina istorică, precum şi îndrumările privind ținerea acestora, oferind celor interesați de cunoaşterea istoriei acestei provincii un instrument de lucru util, mai ales în condițiile de astăzi, când accesul la arhive (de stat, dar şi ale bisericilor şi mănăstirilor) este iarăşi anevoios, mai ales pentru cercetătorii neînregimentați.] Ampla prezentare a condicii parohiale de la Arbore aduce, totodată, aici o nouă perspectivă de înțelegere şi interpretare a istoriei locale, despovărată de stereotipuri şi clişee. Nota noastră – Vasile I. Schipor]

BDD-A32942 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:59 UTC)

Informațiile despre satul bucovinean merg, în toate condicile studiate, mână în mână, pentru că în toate se menționează starea țăranului bucovinean, aflat în dificultate în țara şi pe pământul strămoşilor săi. Parohul de la Pârteştii de Jos, Ilie de Androchowicz, notează în anul 1894: „Gospodăriile poporenilor sunt cam slăbuțe, din causa că au teritoriu foarte mic şi aşa foarte puțin pământ carele, pe lângă toate, încă e foarte slab”[3]. Deci se simțea acut lipsa terenului agricol, care să susțină familiile localnicilor. De asemenea, se menționează că fertilitatea acestor terenuri lăsa mult de dorit.

Tot în anul 1894 este amintit un eveniment pe care-l regăsim în mai multe condici şi anume acela al venirii în Bucovina a „aşa-numitului prooroc din Mahala, Ştefan Senciuc”[4], care a realizat prin cuvântările sale ceea ce n-au putut obține preoții, nici primarii şi nici legile emise de Curtea de la Viena: renunțarea la băutură în satele din Bucovina. Iată cum descrie acest eveniment parohul din Solca: „Beția a desparut, deodată oamenii s-au trezit, au venit la cunoştința de sine, au parasit crâşmele, s-au dat la muncă şi la chiverniseală”[5].

Totuşi, în această privință, preoții parohi sunt sceptici şi temători că acest obicei va fi reluat, iar această renunțare la alcool să nu fie de scurtă durată: „Toți poporenii din Părtescii de Jos deodată s-au lăsat de beutura stricăcioasă a rachiului şi din bețivii cei mai mari au devenit oameni trezi”[6]. Acest preot îşi sfârşeşte însemnările pe anul 1894 afirmând că „extremele nu sunt bune neciodată”, dar acest fapt e catalogat ca fiind o realizare deosebită.

Flagelul alcoolismului era destul de răspândit în Bucovina datorită crâşmarilor care aveau două sau trei crâşme arendate într-un sat. Acest lucru aducea nenorocire familiilor bucovinene, ruinându-le şi făcându-le vulnerabile în fața negustorilor, de la care luau bani pe datorie. În sprijinul celor de mai sus menționate, iată ce scria, în 1893, preotul din Pârteşti: „Poporenii sunt dedați beției şi imoralității în grad suprem”[7].

Despre acest flagel aminteşte şi A. D. Xenopol care notează, în timp ce se afla într-o călătorie prin Bucovina: „Mai multe sate, adâncite în patima beției, au fost vindecate pe deplin, prin spornica lucrare a preoților, care adeseori pun pe

[3] Arhiva Parohiei Ortodoxe Pârteştii de Jos, *Condica cronicală*, p. 4.
[4] *Ibidem*.
[5] Arhiva Parohiei Ortodoxe Solca, *Condica cronicală*, p. 6.
[6] Arhiva Parohiei Ortodoxe Pârteştii de Jos, *Condica cronicală*, p. 4.
[7] *Ibidem*.

BDD-A32942 © 2013 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:59 UTC)

țărani să jure în Biserică că nu vor mai bea. Astfel, citățm satul Liteni, lângă Suceava, scăpat de beție prin preotul Berariu”[8].

În antiteză cu parohienii din Pârteşti şi Solca se află cei din Bilca, deoarece preotul paroh notează: „Populația din Bilca e un popor blând, pacinic, moral şi religios”[9]. Totuşi aceste informații datează din anul 1926 când flagelul băuturii s-a mai astâmpărat. Ca un părinte care încearcă să-şi protejeze copiii de cearta celui care va citi rândurile cronicii, preotul notează: „În vechime erau oamenii din Bilca mai beți, dară de când se bucură de lumina învățăturilor sf. biserici şi ale şcoalei patima aceasta a mai slăbit”[10].

În ceea ce priveşte localitatea Marginea, aici vedem alte tipuri de preocupări pe lângă agricultură şi creşterea animalelor. Astfel, existența unui gater de prelucrare a lemnului aducea venituri mulțumitoare în buzunarul mărginenilor care transportau lemne până în gara din Rădăuți. Pe lângă acest venit, în anul 1907, în Marginea existau mulți meşteşugari, dar cei mai mulți dintre ei erau olari. Cu toate că din punct de vedere material o duceau mai bine decât locuitorii din vecinătate, preotul notează cu privire la situația materială a enoriaşilor săi: „Acesta (poporul, n. n. – E. L. M.) nu se poate zice că-i de tot sărac, dar nu se poate concede că-i tocmai bine situat materalminte, o duce şi el bietul cum poate”[11].

Se ştie că țăranul bucovinean şi-a iubit foarte mult pământul, pe care l-a muncit cu tragere de inimă, iar acesta i-a asigurat traiul zilnic lui şi familiei sale. Totuşi, observăm că acolo unde, pe lângă agricultură, oamenii aveau şi o altă îndeletnicire traiul era mai lesnicios. Acest lucru este observat de parohul din Marginea care a scris: „Lipsind la noi în țeară îndecomun întreprinderi mai mari de industrie, poporul sărac este avisat numai la lucrul prost şi nu este tocmai bine plătit”[12]. Observația preotului este pertinentă, pentru că şi cu o plată mai slabă enoriaşii săi o duceau mai bine decât cei din Pârteşti, spre exemplu, care erau nevoiți să treacă în România la muncă ca să-şi câştige traiul zilnic: „Cea mai mare parte din muncitorii pălmaşi e angajată la lucru, în România. Împrejurarea aceasta însă ne scumpeşte şi împuținează lucrătorii în localitate”[13].

În anul 1897 populația din Horodnicul de Jos se ocupa cu lucrul pământului şi creşterea animalelor. Deşi sunt vecine din punct de vedere geografic, în

[8] A. D. Xenopol, *O călătorie la Dorna, în Bucovina (1888)*, în *Bucovina în reportaje de epocă*, Antologie, argument şi note de Doina şi Liviu Papuc, Iaşi, Editura Alfa, 2005, p. 48.
[9] Arhiva Parohiei Ortodoxe Bilca, *Condica cronicală*, p. 14.
[10] *Ibidem.*
[11] Arhiva Parohiei Ortodoxe Marginea, *Condica cronicală*, p. 2.
[12] *Ibidem.*
[13] Arhiva Parohiei Ortodoxe Pârteştii de Jos, *Condica cronicală*, p. 16.

BDD-A32942 © 2013 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:59 UTC)

Horodnic nu existau alte ocupaţii sau activităţi aducătoare de venit: „Profesiuni nu provin, şi industria casnică se cultivă numai în cele tradiţionale şi necesare”[14].

Fiecare preot paroh care a scris despre enoriaşii săi în aceste condici a scos în relief atât starea morală cât şi cea materială. Despre starea morală a locuitorilor acestor localităţi aminteşte şi Gheorghe Ghibănescu: „Căutături vioaie, figura senină şi deşteaptă, ţăranul român are însuşiri sufleteşti ce bat pe toţi vecinii săi: ruşi, nemţi şi evrei”[15]. Despre bunătatea ţăranului bucovinean ne vorbeşte şi preotul de la Solca, paroh care ne transmite de peste veacuri frământările unui sat, cu peste 300 de suflete, de ortodocşi fără biserică proprie. Astfel, este amintit faptul că între anii 1841 şi 1844 credincioşii din satul Clit au primit de la locuitorii din Marginea bisericuţa cea veche, care data din anul 1766 şi care devenise neîncăpătoare pentru mărgineni. Unitatea celor de acelaşi neam şi credinţă reiese şi din faptul că un gospodar din Arbore a donat terenul pe care îl avea în satul Clit, unde a fost aşezată bisericuţa cu hramul „Naşterea Maicii Domnului”. Odată adusă aici, această biserică a trebuit lărgită şi înfrumuseţată, iar ajutorul a fost dat de mai mulţi credincioşi din Arbore, care au fost alături din cei din Clit în dorinţa lor de a avea o biserică la ei în sat, spre a nu mai fi nevoiţi să străbată distanţe mari pentru a participa la sfintele slujbe: „Lungă vreme au trăit clitenii afară de biserică şi trebuie dacă vra să asculte sfânta Liturghie să se trudească până la Solca au până la Arbore”[16].

Despre starea morală a locuitorilor din Pârteştii de Jos preotul Ilie Androchowicz scrie în anul 1908: „Moralitatea îi tare în poporul, cum îi zic, necult”[17]. Tot în acest context preotul adaugă cu mândrie: „Noroc mai avem că firea poporului îi ast feliu alcătuită, că el întâi ascultă cele ce i se propoveduiesc, apoi sfătuind într-olaltă recugetă cele auzite şi apoi abia primeşte cele bune, eară cele rele le respinge cu indignare”[18].

Conţinutul condicilor cronicale (cronicilor parohiale) ne prezintă lumea rurală văzută din interiorul ei, preotul paroh fiind cronicarul fidel al evenimentelor şi întâmplărilor survenite în rândul enoriaşilor săi. Cu toate că erau săraci, ţăranii bucovineni aveau demnitate şi respect faţă de valorile morale strămoşeşti.

2) Demografia

[14] Arhiva Parohiei Ortodoxe Horodnicul de Jos, *Condica cronicală*, p. 7.
[15] Gheorghe Ghibănescu, *O excursie în Bucovina*, în volumul *Bucovina în reportaje de epocă*, p. 82.
[16] Arhiva Parohiei Ortodoxe Solca, *Condica cronicală*, p. 2.
[17] Arhiva Parohiei Ortodoxe Pârteştii de Jos, *Condica cronicală*, p. 7.
[18] *Ibidem.*

BDD-A32942 © 2013 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:59 UTC)

În ceea ce priveşte numărul locuitorilor din fiecare sat, preoții aveau o statistică oglindind fidel realitatea. Spunem acest lucru pentru că acolo unde preoții au ținut la zi conscripțiile parohiale se știa cu precizie numărul locuitorilor, distribuția lor pe sexe şi numărul de copii. Astfel, preotul din Bilca ştia încă din anul 1843 că trebuia să păstorească 1 629 de suflete. Observăm aşadar că numărul de locuitori era relativ mic, însă în cele ce urmează vom vedea ritmul de creştere a populației bilcane. În anul 1883 erau 2 568 de suflete, în anul 1905, 3 584 de suflete, în anul 1913 erau 3 967 de suflete, iar în anul 1922 erau 4 158 de suflete, respectiv 1 037 de familii ortodoxe române.[19] Constatăm o creştere constantă a numărului de locuitori. Astfel, în decurs de 80 de ani, numărul locuitorilor a crescut cu 2 529 de suflete. Deci, natalitatea a fost pozitivă iar mortalitatea infantilă din ce în ce mai redusă. Sporul natural al populației a fost influențat şi de situația materială a credincioşilor, care s-a îmbunătățit în decursul acestei perioade. Tot preotul din Bilca consemnează că în anul 1922 sunt 525 copii de şcoală, între aceştia fiind şapte surdo-muți şi doi copii cu handicap.

Această creştere a numărului de locuitori poate fi pusă şi pe seama faptului că poporul se bucura de o pace relativă, bucovinenii fiind scutiți o perioadă de stagiul militar şi, implicit, de participarea la războaiele purtate de Imperiu. Totodată, observăm că nu sunt multe cazuri de copii handicapați, iar flagelul băuturii, principala cauză a acestui fapt, era ținut sub control.

De asemenea, erau preoți care luptau împotriva căsătoriilor celor înrudiți, evitându-se cosangvinitatea. Unul dintre aceşti preoți a fost Epaminonda Prelici, care a fost transferat de la Cupca la Horodnicul de Jos. Acesta era foarte ordonat şi cu mare nevoință a refăcut *Conscripția parohială*, dar şi celelalte acte oficiale ale parohiei pe care o păstorea. Aşa cum a procedat la Cupca, unde a alcătuit genealogia fiecărui locuitor, tot aşa şi în noua enorie, Horodnicul de Jos, alcătuieşte pentru locuitorii de aici o genealogie, pentru ca fiecare să-şi cunoască strămoşii. Autorul îşi motivează acțiunea de alcătuire a unei asemenea lucrări astfel: „La închieri de căsătorii să se poată afla cu uşurință consăngenitatea sau cuscria între doue persoane învoite spre căsătorie”[20]. De fapt, aceasta era una din normele canonice ortodoxe, pe care fiecare preot avea datoria să o respecte. Deci, preoții aveau noțiuni de anatomie umană, de genetică şi îşi dădeau seama că pentru a înlătura din parohiile lor cazurile de copii handicapați trebuiau să lupte împotriva alcoolismului şi a căsătoriilor între rude apropiate.

Despre numărul de locuitori nu avem informații în condica cronicală de la Horodnic, afară doar că toți sunt români şi nu există „jidovi” în această parohie, ceea ce era un lucru foarte rar în Bucovina vremii.

[19] Arhiva Parohiei Ortodoxe Bilca, *Condica cronicală*, p. 7.
[20] Arhiva Parohiei Ortodoxe Horodnicul de Jos, *Condica cronicală*, p. 5.

BDD-A32942 © 2013 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:59 UTC)

Preotul paroh din Pârteştii de Jos notează, în anul 1894, că în parohia sa există un număr considerabil de familii – 600, iar numărul de suflete este de 2 507. O altă remarcă a preotului este demnă de amintit: „Nu se află familie în care să nu fie 4, 6, 10 sau 12 copii. O unică familie numai îmi e cunoscută, unde nu sunt copii de feliu”[21]. Remarcăm mândria preotului atunci când a scris despre numărul de copii din parohia sa. Întotdeauna familiile cu mulți copii au fost considerate ca fiind binecuvântate de Dumnezeu. În anul 1900, preotul Ilie de Androchowicz aduce noi informații despre starea locuitorilor din Pârteştii de Jos. Astfel, datorită renunțării la alcool, a scăzut mortalitatea atât la adulți, cât şi cea infantilă, dar s-au diminuat şi naşterile: „Nasceri de prunci încă nu sunt atâtea ca în timpul când se bea rachiul”[22].

Informațiile aduse de acest preot ne oferă o imagine de ansamblu asupra demografiei, avem nu numai date seci despre numărul de locuitori, ci şi cauze şi explicații privind creşterea şi descreşterea numărului de parohieni.

În parohia Marginea, în anul 1890, existau 3 203 suflete, iar în anul 1907 numărul acestora a ajuns la aproximativ 4 000 de locuitori români, în afară de vreo câteva familii de evrei. Tot preotul din Marginea ne oferă informații despre o colonie nemțească situată pe teritoriul parohiei sale – „Dealul Ederii” sau Lichtenberg. Această colonie, care datează din anul 1839, avea locuitori şvabi, originari din Bohemia şi însuma 500 de suflete.

Despre satul Clit, situat în apropierea acestei colonii de şvabi, ne vorbeşte preotul din Solca, care menționează că acesta este locuit în cea mai mare parte de „ruşi veniți din Galiția”. Populația din Clit număra, în jurul anului 1892, circa 300 de suflete, jumătate doar fiind români. În ceea ce priveşte locuitorii din oraşul Solca, preotul notează, în anul 1890, că populația este alcătuită din români, germani, poloni şi evrei, dar nu ne dă nici o informație cu privire la numărul de locuitori. În schimb avem informații referitoare la numărul locuitorilor ortodocşi din protocoalele de revizie canonică. Acestea sunt edificatoare, avându-se în vedere că aceste date se bazează pe datele existente în *Conscripția parohială*. Astfel, în anul 1879[23], în Solca exista un număr de 179 de familii cu 1 073 de suflete, dintre care buni de şcoală erau 56 de băieți şi 60 de fete. La zece ani diferență, în 1889[24], numărul familiilor a crescut uşor la 233 cu 1 227 de suflete, având 78 de băieți şi 71 de fete cu vârstă şcolară.

[21] Arhiva Parohiei Ortodoxe Pârteştii de Jos, *Condica cronicală*, p. 7.

[22] *Ibidem*, p, 8.

[23] Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Suceava (în continuare se va cita S.J.A.N.S.), Fond *Mitropolia Bucovinei*, Secția 6/2, dosar 783, f. 27–28.

[24] S.J.A.N.S,, Fond *Mitropolia Bucovinei*, Secția 6/2, dosar 783, f. 85–86.

BDD-A32942 © 2013 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:59 UTC)

Perioada aflată în discuție ne pune în fața unei creşteri demografice datorate scăderii mortalității şi, mai ales, a mortalității infantile. Acest fapt se datorează grijii față de sănătatea publică manifestată de către Administrația imperială prin intermediul Bisericii Ortodoxe.

3) Şcoala – factor de iluminare a poporenilor

În condicile cronicale avem dese referiri la şcoală şi rolul ei binefăcător pentru satul bucovinean. Preoții care au consemnat aici alocă în condica parohială un număr semnificativ de informații cu privire la şcoala din localitate, apariția, dezvoltarea şi urmările ei în viața satului. Fără deosebire, nici una dintre condicile cercetate până acum nu uită să scoată în relief beneficiile de care s-au bucurat cei care au urmat calea deschisă de şcoală.

În cele mai multe localități preoții au fost cei care au întemeiat şcoli sau, cel puțin, au făcut parte din grupul de inițiativă care a dus la întemeierea şcolilor pe teritoriul satelor bucovinene.

Unii specialişti susțin, pe baza informațiilor culese din arhivele locale şi cele de la arhivele din Cernăuți, că anii 1893–1913 au fost decisivi pentru „înființarea şi consolidarea şcolilor”[25]. Tot preoților le-a revenit sarcina de a-i convinge pe țăranii aflați în parohia lor să-şi dea copiii la şcoală, pentru că numai aşa vor duce o viață mai bună. Dar, când toate ar fi trebuit să se pună în mişcare, preoții au constatat că există o problemă majoră, lipsa totală a învățătorilor. O altă situație era aceea în care învățătorii predau doar în limba germană, iar copiii țăranilor bucovineni nu cunoşteau această limbă. În unele cazuri exista un singur învățător şi peste o sută de elevi. Toate aceste neajunsuri nu făceau decât să-i supere şi mai mult pe preoți şi să admită cât de actuale erau versurile poetului Mihai Eminescu: „Vai de biet român săracul, / Îndărăt tot dă ca racul”.

Una dintre cele mai vechi şcoli, cea din oraşul Solca, a fost înființată în anul 1820. Informații privind învățământul din acest an nu există în *Condica cronicală a Parochiei Solca*. Totuşi, dintr-un raport adresat Consistoriului de la Cernăuți, din 30 decembrie 1831[26], aflăm că preotul paroh, Maftei Ucraineț, merge la şcoală şi face catehizație unor elevi care umblă la şcoală, având vârsta cuprinsă între 7 şi 10 ani. După o perioadă de timp, numărul copiilor din Solca, care frecventau cursurile şcolii triviale, a crescut ajungând la 38 de băieți şi o fată. Reiese acest lucru din Protocolul revizialnic nr. 3 559 al Protoprezbiteriei Vicovelor, din 30 noiembrie/12 decembrie 1839.[27] În anul 1896 a devenit şcoală cu patru clase. Preotul paroh de aici spune că acest lucru s-a făcut cu mare greutate, întrucât

[25] Mihai Iacobescu, *30 de zile în „Siberia”. Căutând Arhivele Bucovinei*, Iaşi, Editura Junimea, 2003, p. 198.

[26] S.J.A.N.S., Fond *Mitropolia Bucovinei*, Secția 11/6, dosar 18, f. 118.

[27] S.J.A.N.S., Fond *Mitropolia Bucovinei*, Secția 11/6, dosar 18, f. 89.

BDD-A32942 © 2013 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:59 UTC)

oamenii erau foarte săraci, iar copiii care totuşi mergeau la şcoală nu înţelegeau mare lucru, mai mult pierdeau timpul. În sprijinul acestei afirmaţii vine şi raportul de reviziei canonică pentru anul 1877, la parohia Solca, unde, la capitolul al 15-lea, aflăm că „această enorie cuprinde 182 familii şi 1 033 de suflete, dintre care băieţi demni de şcoală 48 şi copile 56 se află, dintre aceştia cercetează şcoala de aici băieţi 38 şi copile 4, care, după esaminare, s-au văzut ce învăţăcei fac un spor foarte îndestulătoriu. Către un progres excelente nu poate aduce păstoriu sufletesc din cauza că învăţăceii nu pot ceti bine, spre această ar fi de nevoie un învăţătoriu de limba română, deoarece acesta, nefiind român, nici nu poate împărtăşi limba română”[28]. Cu toate acestea, în luna octombrie a anului 1896, a început şcoala cu patru clase. Deşi la început solcanii se opuneau trimiterii copiilor la şcoală, după doi ani s-au văzut foloasele învăţăturii, pentru că învăţătorul Georgie Piotrovschi i-a învăţat pe copii cântările *Sfintei Liturghii*, iar aceştia i-au impresionat până la lacrimi pe părinţii lor în Duminica a VI-a din Postul Mare a anului 1898. În toamna anului amintit, numărul copiilor care frecventau şcoala din oraşul Solca era de 144, adică 97 de băieţi şi 47 de fete. Comparativ cu anul 1890, numărul de elevi era mai mult decât dublu.[29] Această situaţie este raportată şi către Consistoriul Mitropolitan[30] de către preotul paroh.

În anul 1901 şcoala din Solca era extinsă, cuprinzând cinci clase. Totuşi, pentru românii bucovineni foloasele n-au fost mari, deoarece majoritatea dintre ei erau analfabeţi. Acest lucru s-a datorat faptului că şcoala era „germano-romano-occidentală”[31]. Dezamăgirea şi neputinţa preotului paroh de aici se simte din cuvintele: „Aici este de a se vide efectul curentului actual, ce se domneşte în şcoala bucovineană”[32].

Anul 1904 ne aduce vestea că la Solca şcoala avea şase clase. Învăţătorul Georgie Piotrovschi, deşi era polon, de confesiune apuseană, latină, era foarte binevoitor şi faţă de copiii ortodocşi, tratându-i şi ocupându-se de ei în mod egal. Această atitudine a făcut ca numărul de copii şcolari să crească şi şcoala să devină neîncăpătoare[33].

Supărarea preotului ortodox din Solca venea din faptul că, deşi românii erau majoritari, materiile erau predate în limba germană. Preotul se temea că prin această practică li se insufla copiilor români simţăminte „străine de sufletul românesc, carii greu se mai pot desrădăcina şi remân în detrimentul naţiunii

[28] S.J.A.N.S., Fond *Mitropolia Bucovinei*, Secţia 11/6, dosar 18, f. 82.
[29] Arhiva Parohiei Ortodoxe Solca, *Condica Cronicală*, p. 16.
[30] S.J.A.N.S., Fond *Mitropolia Bucovinei*, Secţia 6/2, dosar 783, f. 173–180.
[31] Ion Bulei, *Românii în secolele XIX – XX. Europenizarea*, Bucureşti, Editura Litera, 2011, p. 34.
[32] Arhiva Parohiei Ortodoxe Solca, *Condica cronicală*, p. 17.
[33] *Ibidem.*

BDD-A32942 © 2013 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:59 UTC)

române bucovinene”[34]. Ca mulți alți intelectuali bucovineni şi acest preot nutrea teama că mintea copiilor, fiind uşor de influențat, i-ar fi atras în conclavul culturii germane, abandonându-şi propriile valori, care ar fi dus la marginalizarea nației şi la dispariția limbii române în Bucovina.

Dacă despre şcoala din enoria Solca preotul paroh a putut scrie cuvinte de laudă, la polul opus se situează cea de la Clit, unde datorită rutenilor, atât de bine priviți de Consistoriu, învățământul se desfăşoară numai în limba ucraineană, iar elevii români îşi aud limba strămoşească doar la ora de religie. Cu toate acestea, reacția învățătorilor ruteni a fost atât de virulentă încât l-au reclamat pe preotul din Solca, Modest Avram, că vrea să românizeze şcoala din Clit. În urma cercetărilor şi a inspecțiilor făcute de forurile superioare, s-a dovedit că totul era doar o încercare de compromitere a preotului ortodox român. Acest preot a fost preşedintele Consiliului Şcolar, iar din această calitate a luptat, folosind metode diferite, influențându-şi credincioşii ortodocşi, pe români, să-şi dea copiii la şcoală, pentru că numai având carte vor putea răzbate mai departe, în slujbe mai înalte, ajutând la rândul lor pe cei de-un neam cu ei.

Un alt preot care ajunge la Solca în anul 1906 găseşte o şcoală cu şase clase, majoritatea elevilor erau români, dar din cei 316 copii care frecventau şcoala doar 309 erau ortodocşi. Noul paroh a adăugat că „cercetarea şcoalei era însă foarte neregulată, mai ales din partea românilor”[35]. De asemenea, în condică aflăm înşirat întregul corp didactic, care cuprindea învățători şi învățătoare de origine română, dar erau şi străini.

Preotul paroh din Bilca alocă, în condica aferentă parohiei sale, un capitol separat privitor la şcoală. Aflăm că prima şcoală din Bilca datează din anul 1861[36]. În acest an, preotul paroh, Ion Maghior, după mai multe insistențe, a reuşit să înființeze o şcoală care funcționa în casa lui personală. Primul învățător a fost Gheorghie Bocance, iar activitatea şi-a început-o cu un număr de 21 de elevi. Mai târziu, a fost construit un local pentru şcoală pe o suprafață de 40 de prăjini. Până în anul 1869, şcoala a stat sub ascultarea Consistoriului, iar din acel an a trecut sub egida statului. La anul 1879, s-a luat hotărârea ca să fie construită o şcoală nouă, mai încăpătoare, unde să învețe copiii de sat. Construcția ei a fost amânată până în anul 1885 şi s-a sfârşit în anul 1886. Faptul că s-a construit o nouă şcoală ne demonstrează că mai mulți români îşi trimiteau copiii la şcoală. În sprijinul acestei afirmații ne vine altă veste, precum că în anul 1889 şcoala din Bilca avea două clase. De asemenea, în 1890, s-a mai construit un local de şcoală în partea de est a satului, cu o singură clasă. La început, această şcoală era frecventată de 47 de băieți şi 61 de fete. Pe parcursul anului 1904, tot în partea estică a satului, a fost zidită o

[34] *Ibidem*, p. 18.
[35] *Ibidem*, p. 26.
[36] *Schematismus der Bucovinaer gr. or. Archiepiscopal-Diöcese***,** Cernăuți, 1876, p. 67.

BDD-A32942 © 2013 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:59 UTC)

altă şcoală, pentru că cea veche devenise neîncăpătoare. Modernizarea şcolii se face în anul 1907, atunci când se trece de la două clase de studiu la trei clase[37]. Ca o noutate, a fost creată la această şcoală şi o clasă pentru adulţi, unde învăţau adolescenţi şi tineri: 18 băieţi şi 23 de fete. Odată cu creşterea numărului de locuitori, se impunea şi construirea unei noi şcoli, care a fost ridicată în partea vestică a satului, în anul 1924. Astfel, în anul 1925, satul Bilca înregistra trei şcoli – în est, vest şi centru.

Semnatarul ultimelor însemnări din condica cronicală de la Bilca ne spune că, în cinstea învăţătorului George Brăilean (1838–1902), care timp de 40 de ani a luminat mintea copiilor bilcani, s-a aşezat o placă de marmură pe şcoala din centrul localităţii, păstrându-i-se astfel vie memoria şi însufleţindu-i de dincolo de vremuri pe învăţăceii din localitate.

O altă şcoală deschisă, tot în anul 1861, a fost cea din Horodnicul de Jos[38]. Aici primul învăţător a fost teologul Nicolae Galin. Activitatea lui ca învăţător s-a desfăşurat doar pe perioada primului semestru, căci a fost numit preot la Suceava, iar cursurile au fost continuate de un învăţător. Remarcăm faptul că şi aici şcoala a fost întemeiată la rugăminţile preotului paroh din acea vreme, N. Popescul. Preotul Dimitrie Popescul, urmaşul celui dintâi, scrie în condică: „Această şcoală a fost întemeiată pe stăruinţa şi cu concursul parochului de atunci, N. Popescul, fiind apoi cercetată de mulţi elevi, dintre carii un număr proporţional considerabil a ajuns la stări în oficii publice, ca preoţi, profesori, militari, învăţători şi cantori bisericeşti”[39]. Începuturile şcolii fiind puse, probabil că ţăranii şi-au trimis copiii la şcoală mai cu tragere de inimă, astfel că, în anul 1897, mulţi oameni ştiau carte în Horodnic: „Mulţi gospodari şi multă tinerime este acum sciutoare de carte”[40].

Anul 1894 le aduce locuitorilor din Horodnic o şcoală nouă, cu trei clase. Faptul că s-a construit o nouă şcoală ne îndreptăţeşte să afirmăm că a crescut numărul copiilor, dar, mai ales, numărul celor care frecventau şcoala. Această creştere a populaţiei şcolare s-a datorat faptului că la şcoală funcţiona un învăţător român, în persoana lui Vasilie Mihalescul. În anul 1901, aceasta şcoală avea patru clase, iar învăţătorul era tot un român, Gedeon Buznean. Câţiva ani mai târziu, în anul 1905, şcoala funcţiona cu cinci clase, iar numărul de elevi era de 264. Deşi clădirea şcolii nu era veche, dar crescând populaţia şcolară, s-a luat hotărârea să se lărgească, construindu-se încă două etaje. Sfinţirea s-a făcut de către preotul paroh Epaminonda Prelici[41].

---

[37] *Ibidem*, 1907, p. 164.
[38] *Schematismus der Bucovinaer gr. or. Archiepiscopal-Diöcese***,** Cernăuţi, 1876, p. 41.
[39] Arhiva Parohiei Ortodoxe Horodnicul de Jos, *Condica cronicală*, p. 2.
[40] *Ibidem*.
[41] *Schematismus der Bucovinaer gr. or. Archiepiscopal-Diöcese***,** Cernăuţi, 1907, p. 123.

BDD-A32942 © 2013 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:59 UTC)

Până în anul 1931 nu mai există niciun fel de referire la şcoala sau învățământul din localitate. În acest an începe construcția unei noi şcoli în partea de sat denumită Călugărița, terminată şi sfințită în anul 1935.

În *Condica Parohiei Marginea*, informațiile cu privire la şcoală sunt foarte lapidare. Totuşi, preotul menționează, cu ocazia vizitei din anul 1908 a mitropolitului Vladimir de Repta, că a fost întâmpinat de mai mulți localnici şi de 600 de elevi de la şcoală, împreună cu dascălii lor. Acest număr de elevi ne îndreptățeşte să credem că exista cel puțin o şcoală cu mai multe clase[42]. Această ipoteză ne este confirmată de ştirea că în anul 1907 exista o şcoală poporală cu şase clase, iar în anul 1914 ființa o şcoală cu şase clase, iar dintre acestea patru aveau clase paralele.

Lucrurile se opresc, ca pretutindeni, în timpul Primului Război Mondial, iar în anii 1921 şi 1922 abia se alcătuieşte o şcoală de patru clase cu patru clase paralele. Observăm, aşadar, o diminuare a populației şcolare, datorată mai multor factori. Pentru început este de amintit scăderea numărului populației ca urmare a primei conflagrații mondiale, apoi o parte a populației a fost decimată de bolile şi pandemiile cauzate de neajunsurile războiului. Acest lucru este precizat clar de către parohul enoriei Marginea, unde molima a secerat un număr impresinant de creştini ai acestei parohii bucovinene[43]. Datorită războiului şi acțiunilor militare purtate în această zonă geografică, populația a sărăcit suferind multe lipsuri şi neajunsuri care au generat scăderea numărului de locuitori din satul Marginea.

Cele mai impresionante rânduri despre situația şcolii şi a elevilor săi le aflăm din condica de la Pârteştii de Jos, unde paroh era preotul Ilie de Andruchowicz. Dintre toți preoții ortodocşi care au consemnat în condicele parohiale cercetate, el a fost parcă cel mai apropiat de parohienii săi, cărora le-a înțeles traiul, de aceea şi rândurile scrise de el reflectă întocmai realitatea acelor vremuri.

Şcoala din această localitate a fost înființată în timpul păstoririi preotului Vasilie Ciupercovici, între anii 1849 şi 1887. Localul şcolii a fost construit din material rezistent, ca şi biserica, iar la ridicarea ei a contribuit însuşi preotul paroh, acesta „fiind om avut”[44].

Preotul paroh Ilie de Andruchowiczi menționează că în anul 1893 şcoala de două clase a fost ridicată la trei clase, dar cu toate acestea era lipsă mare de învățători, fiind amintit doar învățătorul superior Alexandru Cozarchievici. Numărul copiilor existenți în parohie era foarte mare pentru acea perioadă, 482, dar numai 284 frecventau cursurile şcolare. Acest dezinteres față de şcoală se manifesta datorită faptului că satul, fiind împrăştiat, copiii trebuiau să parcurgă distanțe foarte mari pentru a ajunge la şcoală. Observăm şi aici aceeaşi problemă cu

[42] *Schematismus der Bucovinaer gr. or. Archiepiscopal-Diöcese***,** Cernăuți, 1907, p. 124.
[43] Arhiva Parohiei Ortodoxe Marginea, *Condica cronicală*, p. 22.
[44] Arhiva Parohiei Ortodoxe Pârteştii de Jos, *Condica cronicală*, p. 2.

BDD-A32942 © 2013 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:59 UTC)

care se confruntau satele româneşti din Bucovina – lipsa învăţătorilor, mai ales o lipsă acută a învăţătorilor români, care să-i lumineze pe copiii ţăranilor.

Această observaţie o face şi preotul paroh din Pârteşti, în anul 1895, dar, pe lângă lipsa învăţătorilor, mai adaugă şi sărăcia oamenilor, care, la vreme de iarnă, nu aveau cu ce să-şi îmbrace copiii, iar primăvara, vara şi toamna îi puneau pe copii la muncă şi nu-i trimiteau la şcoală.

Informaţiile din anul 1898 sunt foarte sumbre. Nici în acest an nu erau învăţători suficienţi şi, mai ales, învăţători români. Prea multe cunoştinţe elevii nu acumulau pentru că toate cărţile rămâneau în localul şcolii, iar acasă copiii nu aveau cum să repete ce au învăţat în acea zi la şcoală. Copiii învăţau foarte greu, de aceea şi numărul de analfabeţi era îngrijorător. Anul următor ne aduce o singură informaţie referitoare la şcoală, dar care adună în ea toată amărăciunea unui om conştient de rolul educaţiei în rândul poporenilor săi: „Şcoala îi ca vai de dânsa [...]. Învăţător de neam străin, inspector şcolar de asemene, pe cine să-l doară inima pentru copilul românului?”[45] Preotul vede zădărnicia şi chinul unor copii care, după ce merg şase ani la şcoală, abia ştiu să citească, deci calitatea procesului de învăţământ lăsa mult de dorit.

Anul 1900 ne aduce în faţă aceeaşi problemă: lipsa cadrelor didactice. Şcoala avea patru clase, dar numai doi învăţători, care nu puteau face faţă numărului mare de copii.

În anul 1901 se simte o oarecare mulţumire în rândurile scrise de preotul paroh, pentru că erau învăţători la toate clasele. Încet-încet, copiii vin la şcoală, devin mai interesaţi de ceea ce află acolo, însă părinţii lor sunt la fel de săraci.

În anul 1906 şcoala din Pârteştii de Jos a fost inspectată de către prof. univ. dr. Emilian Voiutschi, din Cernăuţi, un român erudit şi iubit, inspecţie care s-a finalizat cu un decret de laudă acordat preotului Ioan Ienachi, cooperator local, care se ocupa de şcoala din localitate.

Însemnările din anul 1907 cuprind multe informaţii despre şcoală, educaţie şi importanţa lor. Astfel, pentru a ne dovedi că pârteştenii erau iubitori de carte şi de şcoală, preotul paroh ne enumeră gospodarii care-şi ţin unul, doi sau chiar trei copii la şcoală, la Gimnaziul din Suceava sau la Liceul Pedagogic din Cernăuţi. Preotul mărturiseşte cu mândrie că unii din aceşti copii, după ce au absolvit şcoala din Cernăuţi, s-au întors în satul natal ca învăţători. Analizând această listă, observăm că doar băieţii au fost trimişi la şcoală, însă nicio fată: „Ce se atinge de copile zic că n-au să le facă preotese”[46].

[45] *Ibidem*, p. 8.
[46] *Ibidem*, p. 15.

BDD-A32942 © 2013 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:59 UTC)

De asemenea, preotul îi aminteşte pe cei care au câte opt copii şi sunt destul de necăjiți, dar care îşi trimit câte un copil la şcoală pentru „a-i ferici prin studiu”[47]. Despre toți aceşti copii găsim în condică următoarele mențiuni: „Se poartă şi învață bine” sau „e sârguincios şi învață bine”[48]. Toate aceste rânduri ne îndreptățesc să credem că mentalitatea țăranilor a fost schimbată pe alocuri de intervențiile preotului, dar şi de asociațiile şi de societățile culturale, care au fost întemeiate de intelectualitatea satului şi care militau pentru luminarea țăranilor şi pentru bunăstarea lor.

Un fapt pozitiv este acela că locuitorii din Pârteştii de Jos, dar nu numai, şi-au dat seama că un om cu carte poate să ocupe o funcție mai bună în societate şi să trăiască mai uşor. Astfel, în 1907, pârteştenii au cerut să se mai înființeze o şcoală în partea de sat numită Varvata, pentru că, fiind şcoala de şase clase din centru departe, pe timp nefavorabil copiii lor nu pot ajunge la şcoală. Observăm că deşi prima şcoală a fost înființată cu mare greutate şi cu multe piedici, țăranii refuzând să-şi trimită copiii la şcoală, după şaizeci de ani țăranii sunt cei care doresc înființarea încă a unei şcoli.

În toate localitățile amintite observăm aceeaşi evoluție în ceea ce priveşte şcoala şi educația. Dacă la început numărul copiilor care frecventau şcoala era foarte mic, cu timpul, numărul acestora a crescut. De asemenea, numărul învățătorilor români a fost cauza creşterii sau descreşterii populației şcolare de origine română. Bucovinenii, fiind silitori şi dorind din răsputeri să scape de sărăcie, au fost cei care au învățat, pe lângă scris, citit, matematică şi germană şi latină şi alte obiecte care ar fi descurajat pe un adoslescent fără motivație.

Despre oamenii de seamă din parohiile menționate amintesc toți cei care au făcut însemnări în condicile cronicale. Ei constituie un exemplu pentru țăranii rămaşi să lucreze pământul şi un impuls pentru copiii acestora, care au dorit, astfel, să învețe, pentru a-i ajuta pe cei rămaşi acasă.

4) Societățile culturale – mijloc de răspândire a civilizației

Aşa cum am amintit în rândurile anterioare, societățile de cultură au fost înființate în anumite localități cu rolul, clar stabilit, de a-i ajuta pe cei lipsiți şi de a-i lumina pe cei care nu ştiau încotro să se îndrepte. În toate condicile menționate apar astfel de societăți, diferența este că în unele localități ele chiar şi-au desfăşurat activitatea pentru care au fost înființate, iar în altele s-au autodizolvat din cauze obscure sau pentru că cei care se aflau în fruntea lor n-au mai avut puterea de a le face să existe.

[47] *Ibidem.*
[48] *Ibidem.*

BDD-A32942 © 2013 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:59 UTC)

Inițiatorii acestor societăți erau intelectualii satelor care îşi dădeau seama de greutățile țăranilor şi vedeau care era cauza datorită căreia nu exista niciun fel de progres în gospodăria țărănească. Preotul de la Bilca motivează înființarea societăților de cultură şi social-economice astfel: „Au început şi locuitorii satului Bilca de-a să consolida cu ajutorul intelectualilor din loc – preoți şi învățători – spre a se cultiva naționalicește şi a se sprijni reciproc”[49].

Cea mai veche societate de acest fel din Bilca datează din anul 1888, „Însoțirea de păscătoare”, şi avea drept scop ajutorarea locuitorilor cu mai multe animale spre a le duce la păscut în pădurile Fondului Bisericesc. Deşi acesta era constituit din averile mănăstireşti, deci ale românilor, aceştia erau de cele mai multe ori refuzați când voiau să-şi pască animalele în pădurile Fondului Bisericesc greco-oriental. Ca să aibă mai multe şanse de reuşită în demersul lor, învățătorii George Brăilean şi Constantin Hurjui s-a gândit să înființeze această societate, care şi-a desfăşurat activitatea până în anul 1914.

În anul 1892 s-a înființat o filială a Societății Doamnelor Române în localitatea Bilca.[50] Această societate avea ca scop ajutorarea şcolarilor sărmani din localitate. Un lucru inedit era faptul că societatea pornea la drum cu un capital de 124 de florini. De-a lungul vremii, această societate a rezistat, făcându-şi pe deplin simțită prezența în opera de ajutorare şi îndrumare a tinerelor vlăstare bucovinene, încât, în anul 1925, înregistra o acută lipsă de fonduri în susținerea activității căreia i-a fost dedicată de inițiatorii ei.

Era general valabil faptul că, dacă un țaran român avea nevoie de bani, el se împrumuta foarte repede de la cămătarii evrei care acordau împrumuturi cu dobânzi foarte mari, ceea ce ducea, în final, la dispariția acelui țăran ca proprietar de pământ. Spre a veni în întâmpinarea nevoilor țăranilor din Bilca, în anul 1901, se înființează Societatea „Însoțirea de păstrare şi credit”, după sistemul Raiffeisen. Societatea a pornit la drum cu un capital de 2 295 de lei şi şi-a îndeplinit menirea, ea funcționând încă în anul 1925, iar cei aflați în nevoi puteau apela la serviciile ei.

Preoții şi învățătorii îşi dădeau seama de starea culturală deplorabilă a locuitorilor din Bilca şi, de aceea, au hotărât înființarea, în anul 1902, a Cercului de lectură „Isvorul”[51]. Această Societate a prosperat atât de mult încât în anul 1925 îşi construia un sediu propriu, unde aveau să se adune şi celelalte societăți. Această „casă națională” s-a construit la stăruința şi cu efortul preotului Teodor Nichitovici, a institutorilor şi a primarului Gheorghe Coniac[52].

[49] Arhiva Parohiei Ortodoxe Bilca, *Condica cronicală*, p. 10.

[50] Mircea Grigoroviță, *Din istoria culturii în Bucovina (1775–1944)*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, R.A., 1994, p. 136.

[51] Mircea Grigoroviță, *op.cit.*, p. 136.

[52] *Ibidem*, p. 9.

BDD-A32942 © 2013 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:59 UTC)

O altă societate de cultură şi binefacere a fost înființată în anul 1908, cu concursul membrilor Societății Studenţeşti „Dacia”[53] din Cernăuți şi purta numele de „Arcaşul”[54]. La zile festive, membrii acestei societăți participau la activitățile care se organizau, scoțându-şi steagul şi aveau pe ei brâiele cu care se înfrumusețea portul popular. Datorită antipatiilor şi simpatiilor de care se bucurau promotorii societății, părerile asupra activității pe care o desfăşura această societate erau împărțite.

Tot anului 1908 i se datorează şi înființarea unei alte societăți, „Însoțirea pentru ameliorarea locurilor”[55], al cărei scop declarat era impulsionarea țăranilor spre a face lucrări de drenaj pentru scurgerea apelor, obținându-se astfel teren agricol mai mănos. Această societate şi-a încheiat activitatea odată cu izbucnirea Primului Război Mondial.

Pentru impulsionarea economiei săteşti, în anul 1910, s-a înființat Societatea „Însoțirea de cumpărare şi vânzare” care urmărea să-i obişnuiască pe românii bucovineni cu tainele comerțului, aflat în totalitate în mâna evreilor. Această societate îl avea drept preşedinte pe preotul paroh George Cojocariu, iar conducătorul prăvăliei era țăranul Pamfil Gheorghe Moisian[56]. O altă societate, înființată în anul 1924, numită „Cărpinişul”, avea ca scop implementarea în rândul țăranilor a ideii de asociere, în vederea desfăşurării activităților comerciale[57].

Promovarea, păstrarea şi transmiterea adevăratelor tradiții populare româneşti a fost obiectul următoarei societăți culturale, „Filială a Cursului de cusuturi naționale”, înființată în Parohia Bilca, în anul 1915. Din păcate ea a funcționat foarte puțină vreme datorită izbucnirii Primului Război Mondial. O continuatoare a acestei societăți a fost „Cercul de gospodine”, societate înființată în 1923, care avea un mic capital de pornire, de 160 de lei. Preşedinta acestei societăți era doamna Olga Gavril Ciubotariu, soția primarului[58].

Spre deosebire de satul Bilca, unde au fost înființate atât de multe societăți de cultură şi de binefacere, în satul Marginea, abia în anul 1907, s-a înființat Cabinetul de lectură „Mihai Viteazul”. Acesta avea rolul de-a redeştepta spiritul național şi de „luminare a poporului”[59]. Observăm că se mergea tot mai mult pe ideea că învățătura duce la progres şi cele două concepte nu pot exista una fără cealaltă. Tot în acest an, a fost semnalată în parohia Marginea existența unei bănci după sistemul

[53] Dan Jumară, *Societățile culturale academice româneşti din Bucovina în perioada interbelică*, Iaşi, Editura Alfa, 2005, p. 74.
[54] Arhiva Parohiei Ortodoxe Bilca, *Condica Cronicală*, p. 10.
[55] *Ibidem*, p. 11.
[56] *Ibidem*.
[57] *Ibidem*.
[58] *Ibidem*, p, 12.
[59] Arhiva Parohiei Ortodoxe Marginea, *Condica cronicală*, p. 2.

BDD-A32942 © 2013 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:59 UTC)

„Raiffeisen", care a fost înființată cu scopul precis de a-i ajuta material pe sătenii din localitate[60].

Şi în Parohia Horodnicul de Jos se simțea nevoia unei societăți de cultură care să-i învețe pe oameni să citească şi, mai ales, să le pună la dispoziție cărți. Această nevoie a dus la apariția Cabinetului de lectură „Vatra".[61]

Avându-se în vedere starea morală a populației, mai ales a tinerilor, în anul 1909 se înființează, la Horodnic, Societatea „Arcaşul". Aceasta avea şi rolul de a-i pregăti pe oameni cum să se comporte în caz de incendii, de inundații, de cutremure de pământ. La adunările care erau ținute în cadrul societății erau scoase în evidență efectele negative ale beției şi, de aici, a sărăciei datorate consumului de alcool. O altă îndatorire a societății era de-a feri comuna de „invasiunea jidovimii coruptive"[62]. Ca un fapt inedit, societatea a fost înzestrată cu un steag tricolor, care a fost sfințit de preoții bisericii din Horodnic. Societatea număra 150 de membri, care au fost instruiți şi au luat la cunoştință despre îndatoririle lor.

Anterior anului 1899, în Solca exista Cabinetul de lectură „Sentinela poporului"[63]. În cadrul acestuia se citeau, în zilele de duminică şi de sărbătoare, cărți de economie, agricultură şi religios-morale. Aceste cărți se aflau în biblioteca aferentă cabinetului de lectură. Cabinetul de lectură a fost înființat la inițiativa preotului paroh Epifanie Bacinschi şi a altor „bărbați zeloşi şi cu tragere de inimă pentru bunăstarea materială şi culturală a poporului băştinaş român din Solca"[64]. În anul 1901, comitetul avea strânsă, în visteria cabinetului de lectură, suma de 35 de florini.

Primarul oraşului Solca, farmacistul Alexandru de Braha, precum şi alți intelectuali au înființat o unitate de pompieri voluntari, care avea 25 de membri, iar uneltele pentru intervenția în caz de foc au fost sfințite, la biserică, la data de 25 aprilie 1899. Necesitatea înființării acestei Societăți de pompieri voluntari este uşor de intuit în zilele noastre, însă iată cum ne este prezentată situația de către preotul care a consemnat în condica cronicală: „În cazul de pericole de foc, să poată apăra mai lesne averea oamenilor"[65].

În anul 1905 tot un preot, Ioan G. Tomoioagă, înființează Societatea agricultorilor din Solca[66]. Cu prilejul constituirii Societății, sunt invitați învățătorii şi ceilalți intelectuali din localitate ca în fiecare duminică şi sărbătoare să se citească tratate de economie şi să fie explicate noțiunile noi, astfel încât cei prezenți

[60] *Ibidem*, p. 3.
[61] Arhiva Parohiei Ortodoxe Horodnicul de Jos, *Condica cronicală*, p. 3.
[62] *Ibidem*.
[63] Mircea Grigoroviță, *op. cit.*, p.134.
[64] Arhiva Parohiei Ortodoxe Solca, *Condica cronicală*, p. 15.
[65] *Ibidem*, p. 15.
[66] *Ibidem*, p. 20.

BDD-A32942 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:59 UTC)

să poată înțelege tainele unei agriculturi moderne. Această societate avea în jur de 50 de membri. Prin comitetul ei s-au comandat aproximativ 2 000 kg de semințe de foarte bună calitate, care au fost semănate pe câmpurile aparținătoare solcanilor.

Observăm că preocuparea intelectualilor viza nu numai aspectele culturale ale localității Solca, ci şi aspectele economice, fiind evindentă preocuparea preotului şi a celorlalți intelectuali față de țărani şi starea lor materială. De asemenea, copiii necăjiți au fost cei care au primit în dar haine şi încălțăminte cumpărate cu banii obținuți în urma unui concert de binefacere susținut de corul bisericesc din Horodnicul de Jos, condus de preotul Epaminonda Prelici, la inițiativa preotului Ioan Tomoioagă şi a Societății „Sentinela poporului”[67].

După cum putem observa, aceste societăți înființate în Solca şi-au îndeplinit menirea pentru care au fost create, iar activitatea lor a fost una lucrătoare, de mult folos pentru locuitorii solcani. Astfel, anul 1908, ne aduce noi informații cu privire la activitatea Societății „Sentinela poporului”, ai cărei membri au făcut demersurile necesare pentru cumpărarea unei parcele de teren de zece prăjini ce urma a fi schimbată cu o alta situată într-o zonă centrală. Toate aceste demersuri se făceau pentru a putea fi construită o casă națională[68]. Suma de bani care trebuia achitată pentru achiziționarea terenului era de 630 de coroane. Pentru a fi adunată această sumă, membrii societății au organizat baluri de binefacere. Totuşi, pentru că alte acțiuni asemănătoare n-au avut succesul scontat, iar sumele adunate erau infime, s-a lansat un apel, un strigăt de ajutor, pentru ca toți cei care mai simțeau româneşte să ajute la ridicarea acestei case naționale. În acest apel către *Românii din patru unghiuri*, se arată necesitatea construirii unui astfel de edificiu: „Ni trebuie o casă națională, unde copiii pălmaşilor şi muncitorilor cu ziua să capete în zilele de lucru adăpost şi îngrijire, tinerii să se poată aduna duminica şi sărbătoarea la învățături folositoare şi petreceri naționale şi feri de demoralisare, prin cele spelunci pline de otravă sufletească şi trupească, ear bătrânii la sfaturi înțelepte şi bine chibzuite!”[69].

Acest apel, adresat către toți *Românii din patru unghiuri*, era menit să prezinte situația deloc bună a românilor din Solca, ca, de altfel, din întreaga Bucovină, în sensul că, dacă nu se iau măsuri, se va ajunge ca Solca să fie o localitate fără români. Era imperios necesar ca această „casă națională” să fie construită, venindu-se astfel în ajutorul românilor: copii, tineri, bătrâni.

Preotul paroh, preşedintele societății, aduce în atenția celui care va citi acest apel şi exemplul dat de cehii care s-au mobilizat să-şi reconstruiască Teatrul Național, distrus în urma unui incendiu[70].

[67] *Ibidem*, p. 27.
[68] *Ibidem.*
[69] *Ibidem*, p. 28.
[70] *Ibidem*, p. 29.

BDD-A32942 © 2013 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:59 UTC)

Apelul a fost semnat de către toți membrii comunității, iar printre ei sunt economiști, învățători, ofițeri, primarul localității şi preotul paroh. Se poate observa că oamenii cu dragoste pentru neam şi limbă s-au unit, văzând pericolul la care era expusă populația românească din Solca.

Dintre toate societățile de cultură care au fost înființate, foarte puține şi-au desfăşurat activitatea conform scopului lor din cauza lipsei fondurilor, uneori a relațiilor deficitare dintre membrii fondatori, dar şi datorită piedicilor puse de autorități.

Este important de evidențiat faptul că dintotdeauna au fost oameni cărora le-a păsat de ceea ce se întâmplă în jurul lor şi nu le-a fost indiferentă suferința şi pauperizarea celor de un neam cu ei. Dragostea față de neam şi glie este o virtute care nu a dispărut niciodată dintre români, ne-o demonstrează aici şi apelul trimis din Solca, dar şi societățile înființate de români pentru propăşirea semenilor.

5) Agricultura şi informațiile meteorologice

Analizând condicile din mai multe parohii şi însemnările făcute acolo de către preoții parohi, observăm că bucovineanul, țăran posesor şi lucrător al pământului, există datorită muncii sale şi rodului gliei pe care o munceşte cu dragoste şi nădejde că-şi va putea hrăni familia. Soarta recoltelor depindea, însă, în fiecare an de condițiile meteorologice. Cele mai complete informații despre cultivarea pământului, despre impactul factorilor climatici le aduce condica cronicală de la parohia Pârteştii de Jos. Aici, preotul cronicar surprinde speranța din sufletul țăranului care aşteaptă cu nerăbdare să-şi strângă rezultatul muncii sale. De multe ori toată această speranță era nimicită de ploile abundente, de secetă sau de bruma căzută primăvara.

În ceea ce priveşte condica de la Pârteştii de Jos, informațiile despre agricultură încep să fie consemnate în anul 1897, când preotul mărturiseşte că a fost un an greu, pământul n-a dat roadă ca în alți ani. Însemnările dovedesc faptul că preotul paroh avea cunoştințe despre cultura plantelor, el însuşi fiind administratorul sesiei parohiale. Astfel aflăm că „sămănăturile cu anevoie numai au răsărit. [...] Timpul prăşitului au fost foarte nefavorabil [...], buruienile au fost cuprins păpuşoiul, aşa că tot au îngălbenit. Grâul, secara, orzul, ovăsul, păpuşoiul şi barabulele [...] nu destul că au fost slabe şi uşoare, dară încă şi de tot puține”[71].

Capriciile vremii nu au făcut altceva decât să îngreuneze viața şi aşa destul de anevoioasă a țăranilor pentru că a crescut foarte mult prețul cerealelor şi, deci, al pâinii. Acest lucru a dus la îndatorarea românilor, care au împrumutat bani cu dobânzi mari de la evrei ca să-şi poată susține gospodăriile.

[71] Arhiva Parohiei Ortodoxe Pârteştii de Jos, *Condica cronicală,* p. 6.

BDD-A32942 © 2013 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:59 UTC)

Anul următor, 1898, a fost un an prielnic pentru agricultură, astfel că țăranii şi-au putut achita o parte din datoriile făcute cu un an înainte. Un alt an capricios a fost şi 1900 datorită secetei care a afectat culturile agricole. Totuşi, deşi nu au fost recolte bune la „pâinea albă”[72] – grâu, secară, orz şi ovăz –, porumbul s-a făcut bine, iar oamenii nu s-au mai îndatorat la bănci pentru a putea supraviețui.

Anul 1901 ne aduce o informație inedită despre locuitorii din localitatea Pârteştii de Jos. Astfel, se consemnează că, atunci când un gospodar era nevoit să-şi vândă o bucată de pământ, toți ceilalți gospodari sunt înştiințați şi cel care doreşte poate să achiziționeze acea parcelă de teren, ca nu cumva aceasta să încapă în mâinile străinilor: „Poporenii, laudă lor, nu-şi prăpădesc pământul, ci, la întâmplare de vânzare, îl cumpără unul de la altul”[73].

Un alt an greu din punct de vedere agricol a fost anul 1904, când, datorită secetei şi brumei timpurii, au fost distruse semănăturile, iar prețul nutrețurilor pentru animale a crescut foarte mult.

Însemnările preotului paroh Ilie de Androchovici din anul 1908 ne aduc motivația pentru care parohienii săi trebuie să achiziționeze fânuri pentru animale. Astfel, el ne mărturiseşte că, deşi este una dintre cele mai mari localități din ținutul Gura Humorului, comunitatea sătească nu posedă fânețe, păscători pentru animale. Astfel, pârteştenii sunt nevoiți, în fiecare an, ca să apeleze la fânețele întinse ale Fondului Religionar. Nenorocirea oamenilor venea din faptul că, deşi erau motivați să primească aprobarea de a folosi acele păscători, nu li se dădea voie românilor să folosească acele terenuri, ci altora, străini de neam şi de glie.

În însemnările anului 1908 este redată, într-un mod grăitor, suferința şi deznădejdea țăranului în fața naturii sălbatice care-i distruge munca şi-i periclitează existența. Astfel, după o secetă îndelungată, a început ploaia, care nu a contenit nici măcar pentru strângerea recoltelor de grâu, orz, ovăz şi secară: „S-a apropiat secerişul şi ploaia nu mai încetase. Printre ploi fu secerată sacara, carea, în snopi, au încolțit şi paile au putrezit. Deci, neci grăunțe – nutrețiu pentru oameni –, neci paie – nutrețiu pentru vite – nu s-au ales. Ovăzul a început a se coace şi ploile tot nu încetau. S-a răscopt ovăzul şi pe apucate fu secerat şi cosât. Rescopt fiind, sub seceră şi coasă, s-a scuturat şi paile pe jumătate putrede n-au fost de neci un folos. Din pânea cea albă dară nu s-au ales nemică. Scârba şi sărăcia țăranului gospodariu!”[74].

Observăm în rândurile scrise mai sus empatia păstorului de suflete cu enoriaşii săi. De asemenea, el le plânge de milă nu numai țăranilor săraci şi fără pământ, ci şi acelor gospodari care, deşi au muncit din greu pentru avutul lor, sunt

[72] *Ibidem*, p. 8.
[73] *Ibidem*, p. 9.
[74] *Ibidem*, p. 17.

BDD-A32942 © 2013 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:59 UTC)

puşi în situaţia nefastă de a nu-şi putea strânge recoltele, iar bunăstarea lor să le fie ameninţată de capriciile vremii.

În continuarea însemnărilor aferente acestui an, avem informaţii şi despre recoltele care mai constituiau încă speranţa ţăranului: cartofii şi porumbul. Porumbul, această cereală care reprezintă principala sursă de hrană a românilor bucovineni, a putut fi recoltat în acest an capricios, salvându-se astfel întreaga regiune de la foamete.

Datorită faptului că ploaia a căzut necontenit, ţăranii nu au putut recolta nici cartofii, care au îngheţat pe câmp, pentru că iarna a venit mult prea devreme. De asemenea, nu au putut fi recoltate otăvile, trifoul de sămânţă, strujenii tăiaţi, dar şi netăiaţi au rămas şi au putrezit pe câmp spre nenorocirea ţăranilor care au asistat în acea iarnă la o creştere colosală a preţurilor la cereale, dar şi la nutreţul vitelor: „Un car de făn au ajuns preţul de 80 până la 100 de coroane. Un jup (snop de paie) se plătea cu 40 până la 50 de bani. Un snop de strujeni costa 20 până la 30 de bani. Dară ce era mai mult nu se pute căpăta”[75].

Un ajutor nesperat le-a venit ţăranilor din partea Consiliului cultural din Cernăuţi, care le-a trimis făn, la preţ mai scăzut, însă chiar cu acest ajutor situaţia era disperată.

Şi preotul paroh de la Solca aminteşte despre faptul că venirea prematură a iernii a prins cartofii şi nutreţurile pentru vite pe câmp spre deznădejdea ţăranilor şi aşa destul de săraci.

Anii următori au fost mai buni sau mai puţin buni, în funcţie de condiţiile climaterice şi de hărnicia ţăranilor.

Preotul paroh din Horodnicul de Jos, George Vedeanu, a notat în condica cronicală că, în anul 1928, în ziua Înălţării Domnului, a fost o mare revărsare de ape, cu grindină, încât în curtea casei parohiale apa măsura peste un metru înălţime. Acest lucru a dus la distrugerea semănăturilor de primăvară şi sărăcirea populaţiei[76].

Acelaşi preot arată, aferent anului 1929, că a fost foarte frig, s-a instalat un ger cumplit, iar termometrele au scăzut până la - 44° C, ceea ce a cauzat necazuri mari printre săteni.

Anul 1937 este menţionat ca un an slab pentru agricultură, deoarece nu a plouat din primăvară şi până în Postul Sfintei Marii. Seceta a dus la recolte slabe, iar ţăranii au fost siliţi să-şi vândă animalele, singură sursă de venit, pentru a nu muri de foame: „Din lipsa de nutreţ, 1 kg de paie ajunsese 2 lei – oamenii au fost siliţi să-şi vândă vitele, iar cele ce au rămas abia le-au scos din iarnă”[77].

---

[75] *Ibidem.*
[76] Arhiva Parohiei Ortodoxe Horodnicul de Jos, *Condica cronicală*, p. 55.
[77] Arhiva Parohiei Ortodoxe Bilca, *Condica cronicală*, p. 29.

BDD-A32942 © 2013 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:59 UTC)

Un alt an neprielnic agriculturii a fost 1947, când, în data de 19 octombrie, a început să ningă încât pământul a fost acoperit cu un strat gros de zăpadă. Abia după o lună de zile locuitorii au putut strânge recolta rămasă pe câmp şi să facă semănăturile de toamnă[78].

Ultimele însemnări ale preotului paroh de la Horodnic ne semnalează că anul 1950 n-a fost de bun augur pentru săteni. Primăvara a fost friguroasă, abia în ziua prăznuirii Sfinților Împărați Constantin şi Elena – 21 mai – a fost o zi frumoasă şi caldă. În ziua de 13 iunie a căzut o brumă groasă ce a produs stricăciuni însemnate la semănăturile care de abia au răsărit. Nicio lună mai târziu, la 7 iulie, o ploaie torențială, însoțită de o grindină puternică, a distrus ceea ce a scăpat de brumă, pământul rămânând gol, zădărnicind astfel munca țăranului[79].

Preotul paroh din Bilca, Leon Pânzaru, a notat, aferent anului 1968, că a fost o secetă mare care a afectat sătenii, însă informațiile sunt seci, fără niciun fel de referire la modul în care s-au descurcat țăranii.

Tot din această condică aflăm şi despre inundațiile distrugătoare din anii 1969 şi 1970.

Viața țăranului bucovinean rămâne în continuare grea, indiferent de perioada istorică traversată, fiind în permanență la discreția intemperiilor. Lipsa unei dotări tehnologice corespunzătoare îl menține pe țăran mereu la nivelul unei agriculturi de subzistență.

Concluzii

Aspectele detaliate ale cercetării condicilor cronicale din zona Rădăuților surprind o radiografie a satului românesc bucovinean din perioada stăpânirii austriece, cu preponderență între anii 1820 şi 1918, până în preajma Primului Război Mondial.

Dacă la ocuparea Bucovinei de către austrieci populația românească era majoritară, în anul 1918 populația românească era supusă la tot felul de abuzuri, sărăcită şi datoare băncilor sau cămătarilor.

Un alt fapt demn de remarcat este că toate instuțiile administrative imperiale erau conduse de străini, românii fiind marginalizați şi excluşi din rândul aparatului decizional, deşi poate că ar fi fost îndreptățiți să acceadă şi ei în fruntea dregătoriilor.

Cu mare greutate şi la insistențele celor câțiva patrioți bucovineni, copiii țăranilor români erau primiți în şcoli superioare şi gimnazii, unde limba de predare era germana şi procesul de deznaționalizare era la ordinea zilei. Totuşi, acolo unde instituțiile subordonate Curții de la Viena s-au izbit de dârzenia şi tenacitatea

[78] Arhiva Parohiei Ortodoxe Horodnicul de Jos, *Condica cronicală*, p. 71.
[79] *Ibidem*, p. 73.

BDD-A32942 © 2013 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:59 UTC)

bucovinenilor, au trebuit să fie deschise porţile şcolilor apusene pentru cei care au devenit reprezentanţii de seamă ai culturii bucovinene: Epaminonda Bucevschi, Ion Grămadă, Dimitrie Marmeliuc şi mulţi alţii, care, deşi au pornit din rândul modeste ale ţărănimii, nu s-au descurajat şi au devenit promotori ai culturii şi spiritualităţii bucovinene.

În perioada analizată se observă o creştere a natalităţii şi o scădere a mortalităţii infantile, dar şi o orientare spre şcoală a copiilor ţăranilor. Cu timpul, se înregistrează o creştere a numărului de copii care frecventau şcoala, ceea ce a dus la construirea mai multor clădiri pentru şcoli. De asemenea, a crescut numărul învăţătorilor, mai ales al celor care predau în limba română, spre bucuria şi satisfacţia preoţilor parohi care sperau că acest lucru va duce la consolidarea şi dezvoltarea limbii române aflată în competiţie cu limba ruteană (ucraineană).

Contrar unor idei preconcepute, care aduceau în atenţie faptul că preoţii erau interesaţi să ţină poporul în întuneric, condicile cronicale studiate ne îndreptăţesc să afirmăm că preoţii ortodocşi bucovineni au fost cei care au menţinut trează conştiinţa populaţiei ca aparţinătoare la spiritualitatea românească. Ei au fost cei mai apropiaţi de parohienii lor în cei 144 de ani de ocupaţie austriacă, au trăit şi au simţit suflul celor pe care-i păstoreau. Condicile cronicale din Bucovina înregistrează, deşi târziu, abia după 1890, pagini pline de simţire românească, unde necazul ţăranului român, neputincios în faţa vicisitudinilor vremii şi vremurilor, este surprins frecvent în pagini memorabile, încărcate de dramatism şi autenticitate.

Societăţile culturale, înfiinţate cele mai multe la iniţiativa preoţilor şi a învăţătorilor, ne demonstrează dragostea acestora pentru cei aflaţi, fatalmente, în sărăcie şi nevoi. Aceste societăţi aveau menirea de a le uşura traiul celor necăjiţi, de a privi lucrurile şi dintr-o altă perspectivă, cea a emancipării economice, sociale şi culturale.

Societăţile bancare populare, de tip Raiffeissen, au fost create ca un contrabalans la ofensiva cămătarilor, care împrumutau bani ţăranilor şi percepeau dobânzi colosale. Societăţile culturale aveau şi rolul de a-i lumina pe ţărani, de a-i face să cunoască şi alte aspecte ale realităţilor contemporane, iar scopul lor declarat era acela de a le uşura viaţa. De aceea acestea, au militat pretutindeni, după model occidental, pentru fertilizarea pământului cu gunoi natural, introducerea unor noi soiuri de plante şi pomi fructiferi, cu o producţie mărită şi pentru aclimatizarea unor plante tehnice necesare gospodăriei ţărăneşti.

Alte societăţi, cum erau cele de îndeletniciri tradiţionale, încercau să popularizeze aceste meşteşuguri cu specific românesc, fondatorii lor ştiind că numai aşa se va afirma o bună parte din sufletul şi viaţa românilor aflate în permanentă concurenţă cu alogenii care încercau să asimileze locuitorii şi să schimbe pământul care i-a primit cu braţele deschise.

BDD-A32942 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:59 UTC)

Preoții parohi ortodocşi erau cei care trăiau alături de țăranii pe care-i păstoreau, astfel că ştiau ce e în sufletul lor şi la necaz şi la bucurie. Pagini de o înălțătoare frumusețe, prin durerea pe care o transmit, întâlnim în condica parohială de la Pârteştii de Jos, unde preotul Ilie de Androchovicz ilustrează munca şi zbuciumul țăranilor în fața nedreptăților ocupanților şi a vicisitudinilor vremii. El este astfel printre semnatarii acestor condici care scrie cu regularitate, la sfârşitul anului, despre vreme, condițiile meteo şi influența acestora asupra bunăstării țăranului bucovinean.

BDD-A32942 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:59 UTC)

ASPECTE ALE SATULUI BUCOVINEAN ÎN CONDICILE CRONICALE

ELENA-LUMINIȚA MARTINIUC

Aspekte des Bukowiner Dorfes in den zeitgeschichtlichen Registern

(*Zusammenfassung*)

Die zeitgeschichtlichen Register decken erstmalige Informationen über den Raum des Bukowiner Dorfes auf, das man in voller Verwandlung unter der habsburgischen Herrschaft findet. Die Pfarrer der Gemeinden, die in diesen Registern aufschreiben, haben das gesellschaftliche, politische und ökonomische Leben der Gemeindemitglieder beschrieben, die sie als Seelsorger leiteten und mit denen die nach der Besetzungspolitik von Wiener Hof erschienenen Verwandlungen zusammen erlebten und experimentierten.

Die Aufzeichnungen, die man in diesen Registern gemacht hat, stellen Aspekte von 1820 bis zum Zweiten Weltkrieg aus den folgenden Dörfern dar: Pârteştii de Jos, Solca, Bilca, Marginea und Horodnic de Jos.

Stichworte: die Gemeinde, die Gemeinde der Pfarrer, das Register der Bukowiner Bauer, Gemeindemitglieder.

BDD-A32942 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:59 UTC)